

De la sortida al Baix Ter i visita a la Fundació Mascort, resum de la sortida d'estudi de la SCG

Pau Alegre Nadal

La primera sortida d'estudi de tardor de la Societat Catalana de Geografia del curs 2018-19 va fer cap a les comarques gironines dissabte 20 d'octubre. El centre d'atenció proposat a la trentena de participants menats per Jordi Ramoneda, es va concretar en dues aproximacions geogràfiques del riu Ter en els seus darrers quilòmetres de recorregut. Els tres mil quilòmetres quadrats de la seva conca donen per a moltes explicacions. En aquesta ocasió es van limitar a la morfologia i a la societat de la plana al·luvial del seu recorregut final.

L'aproximació generalista va ser impartida al cim del puig de la Font Pasquala (92 m alt.), al terme de Gualta, és a dir, al sector dret del Ter, a l'altra banda de Torroella, el centre urbà indiscutible d'aquest veral de l'Empordanet. Des d'aquell punt de vista privilegiat, el professor David Pavon (UdG) va efectuar una descripció acurada i extensa de la plana del Baix Ter. La panoràmica circular s'ho valia: Santa Caterina i el Montgrí, Roca Maura i el cap de la Barra, les Medes i la gola del Ter, el massís de Begur i el passadís de Palafrugell, sobre Pals, i les Gavarres com a teló de fons.

La descripció canònica de l'àmbit abastat per la panoràmica efectuada pel professor Pavon, s'inicià amb la del trets geològics coronats per les dinàmiques recents, d'entre les quals va destacar el rebliment dunar del Baix Ter fins al segle XIX. Atès el divagament del Ter i del Daró, encara en èpoques històriques, i la presència de nombroses llacunes entre marjals, algunes tan extenses com la de Pals o la d'Ullastret, l'acció natural espontània es va complementar amb accions entròpiques contundents. La xarxa de canalitzacions han ajudat al dessecament d'amplis sectors ocupats abans per aiguamolls. El canal del Daró, entre Gualta i Torroella, per tal de desviar aiguats cap a la llera del Ter, és, potser, l'obra més visible. Val a dir que el soterrament de canals i sèquies, entre 2010-2012, no permet apreciar la xarxa de superfície en dessús, la subsistència de la qual perilla.

Abans aèria, ara subterrània, la xarxa de canals i sèquies ha estat i és el sistema circulatori d'artèries i venes de la comarca: alimentació i desguàs. L'ús agrari predominant és, és clar, el conreu de regadiu. Tenen anomenada l'arròs, el moresc i la poma. Avui hi ha unes 10.000 ha de terres en regadiu. Tres ve-

Foto: Jesús Burguero

Explicacions de David Pavon.

gades més es conreen en secà, per bé que els potents nivells freàtics permeten una humidificació ben generosa del subsòl. L'ocupació agrària del territori era prou evident des del puig de la Font Pasquala. Tanmateix, calia recordar altres activitats, que si bé han estat induïdes per l'activitat agrària, han pres volada independent a l'actualitat. La molinaria és l'exemple emblemàtic. Molts molins interposats als canals són aprofitats avui per a la producció d'hidroelectricitat. El famós molí de Pals no n'és pas excepció.

Si no fos perquè l'agenda de la sortida era força ajustada en el temps, la majoria dels participants els hauria plagut restar al Puig de la Font Pasquala fins a l'hora de dinar, necessitat biològica ineludible. Les preguntes, els comentaris, els dubtes formulats al llarg i al final de la dissertació en són bona prova. Només per posar un exemple, entre els diversos que va suscitar l'exposició del professor Pavón, nombrosos participants es van interessar per l'efecte sobre l'àmbit de l'estatus fronterer entre comtats, Empúries i Barcelona, al llarg de la història. Només en els tres quarts que vam passar a l'observatori, vam poder apreciar l'aixecament progressiu de la bromera que difuminava la ratlla de l'horitzó marí tot just arribar-hi i la concreció visual i plàstica dels elements constitutius del paisatge empordanès. Hauria estat bonic esperar la concreció total.

Quan vam arribar a la platja de l'Estartit, cap a quarts d'una, el sol lluïa a pleret. El vent, moderat, era un altre factor propici d'un ambient amable per a escoltar la segona aproximació, en aquest cas particularista, de l'àmbit. Ens el va servir el professor Xavier Quintana, director de l'Institut d'Ecologia Aquàtica (UdG) a la Pletera. El professor Quintana ha dirigit els equips responsables de la recuperació de la llenca de platja limitada entre les llacunes del Ter Vell, a tocar del nucli de l'Estartit i la de Fra Ramon, a quatre passes de la gola actual del Ter.

En aquest sector, l'any 1983, a iniciativa de l'ajuntament de Torroella de Montgrí, es va aprovar una urbanització litoral de cases baixes que tot seguit

es va posar en execució mitjançant el terraplenament de les llacunes i aiguamolls existents, el traçat de vials i rotondes, i la construcció de la primera fase d'habitatges. La crisi immobiliària postolímpica dels anys noranta, va paraitzar les obres mentre els promotors esperaven debades compradors del primer grup d'unifamiliars. Així, es va posar en evidència la fallida del model d'oferta tradicional de segones residències. La resposta institucional a la crisi va ser l'aposta per prioritzar el patrimoni natural i cultural per atreure noves inversions cap a la zona.

El canvi d'estratègia va obligar el canvi de qualificació del sòl de la Pletera: d'urbanitzable programat a espai natural, tot un repte econòmic i jurídic. Tanmateix, va funcionar, tant per la tossuderia dels agents públics com per circumstàncies singulars ben aprofitades. Així, l'obtenció de diverses edicions de Projectes LIFE, concedits per la Unió Europea, des 1999, ha permès la compra progressiva de terrenys privats per a portar a terme la restauració, la retirada de vials i el rebliment artificial, per retornar a la maresma pretèrita. De l'acció constructiva dels vuitanta només en restarà la primera fase. Val a dir que la desprogramació de sòl urbanitzable va ser possible, al capdavall, gràcies a la inclusió del sector dins la Zona Terrestre Marítima, la qual cosa feia jurídicament impossible l'erecció de noves edificacions.

El professor Quintana va definir de realistes les accions de recuperació del sector. Un realisme sustentat en cinc criteris d'actuació ben prelacionats. En primer lloc, calia i cal recuperar la funcionalitat ecològica del sector. Derivat de l'anterior, el segon criteri és evitar els mals funcionaments, com podrien ser actuacions desafortunades en relació amb les inundacions sobtades. El tercer criteri és la conservació d'espècies autòctones en llacunes permanents, potenciant-ne la salinitat. Els criteris quart i cinquè són els tocs d'atenció més

Foto: Jesús Burguño

El guiatge de Xavier Quintana, davant una Pletera que es refà, pletòrica, mercès a la plujosa tardor.

Foto: Pau Alegre

Visita a l'exposició cartogràfica de la Fundació Mascort

realistes: tornar a la situació dels sectors als anys seixanta no és possible, però cal aproximar-s'hi, ...i que el sistema funcioni! Sense oblidar que hi ha hagut una urbanització, la influència de la qual es deixarà sentir sempre mai més. Tot això, explicat pas a pas, de la rotonda a la platja, de la platja als nous aiguamolls i retorn al punt de partida, ben guarnit de detalls i anècdotes sobre el procés.

Amb la gana feta, el dinar a la fonda de Torroella de Montgrí, a quatre passes de la plaça gran i gairebé davant per davant de cal Galibern, lloc de destinació de l'expedició per passar la tarda, va ser reparador del tot.

La visita a la Fundació Privada Mascort va durar dues hores llargues, les quals es van fer curtes a tots els expedicionaris, augmentats amb diversos consocios gironins vinguts expressament des de la capital de l'Onyar. Admirar la col·lecció de cartografia antiga propietat dels senyors Mascort, exhibida acuradament i ordenada a les sales del casal familiar, va ser un exercici d'intel·ligència i sensibilitat dels que deixen petja. L'adquisició pacient, durant més de quaranta anys, de les millors peces cartogràfiques del territori de Catalunya, des del segle XVI fins a inicis del XIX, ha permès oferir una exhibició sense precedents d'aquest gènere de materials geogràfics, la qual ha estat oberta al públic durant la primavera i estiu de 2018. La visita de la Societat Catalana de Geografia va ser guiada tothora per la curadora de l'exposició, la Sra. Inés Padrosa, llicenciada en biblioteconomia i història de l'art. Davant els espècimens de Vrients, de Beaulieu, d'Aparici i de molts altres, Padrosa va oferir uns apunts molt aclaridors sobre la significació dels elements decoratius dels mapes i sobre la seva composició i producció física.

L'acte va acabar amb sengles parlaments d'agraïment del professor Jesús Burgueño, vicepresident de la SCG, i del Sr. Ramon Mascort, president de la Fundació Privada Mascort, mentre els assistents assaborien una copa de cava oferta pels amfitrions.